

VI. Ulf Lundgrens begrepp "ram"

Den tradition för analys av undervisningsprocesser som Urban Dahllöf och Ulf Lundgren representerar brukar ibland kallas "göteborgstraditionen" och har efterhand blivit ganska välkänd bland pedagoger. Åtminstone Dahllöfs resultat om styrgrupper och Ulfs om lotsning och metainläring är väl numer allmängods, liksom själva begreppet ram (eller ramfaktor eller ramstruktur - den senare termen är den Ulf väljer att introducera i Model Analysis-boken). Just ram-begreppet har fått fäste också i den offentliga utbildningsdebatten, där det numer ofta talas om "ramarna för skolarbetet" etc. (Det har vi ofta gjort i KRUT, som jag arbetar med.)

Därför kan det finnas skäl att granska ram-begreppet litet närmare. Jag tycker inte det är värst meningsfullt att här referera Ulfs Model Analysis-bok; det finns t ex i rapporter från läroplansgruppen gott om sådana referat av hans undervisningsteori. I stället ska jag koncentrera mig på själva ram-begreppet, som jag tror är i behov av precisering, och som kanske kommer att visa sig vara ett heuristiskt hjälpmedel, som kan ersättas av andra begrepp efterhand som vi förhoppningsvis blir klokare. För att använda Michael Jaroschewskis sätt att analysera vetenskapshistoria*: ram-begreppet kan vara ett bland andra tänkbara sätt att teoretiskt arbeta med en kategori som kan ges många namn: kanske bestämning, begränsning, determination, subsumtion, grund, eller varför inte ram? - men det viktiga i sammanhanget är att "ram" som begreppet används i Bernstein/Dahllöf/Lundgrenska traditionen bara är ett sätt att närma sig denna kategori. Enligt Jaroscewski är kategorierna invarianta, och det förefaller rimligt att anta att kategorin ram, yttre bestämning, determination eller vad man nu vill döpa den till, är en "invariant" som ingen undervisningsteori i längden kan undvara. Det torde vara tillräckligt väl belagt att alltför kontextfria undervisningsteorier har begränsat förklaringsvärde.

Den kategoriella analysen av en vetenskap är enligt Jaroschewski analysen av kunskapsutvecklingen utifrån perspektivet dess grundformers uppkomst (a. a., s 56). Kategorier är förbundna med varandra, de bildar ett "nät" (a. a., s 52), och vetenskapernas tämligen kaotiska utveckling när de betraktas på "teoretisk nivå" (dvs de enskilda teoriernas och hypotesernas utveckling, passim), blir mer logisk och sammanhängande när den betraktas på "kategoriell nivå"; I sin bok försöker Jaroschewski

* Jaroschewski: Psychologie im 20. Jahrhundert. Theoretische Entwicklungsprobleme der psychologischen Wissenschaft. Berlin: Volk und Wissen 1975

Se särskilt s 52 och däromkring om "psykologins kategoriella kärna."

(Boken är nu utgiven på svenska i förkortad bearbetning av Ulf, W&W 1979)

visa att vissa kategorier: avbild, motivation, handling, föreställningsbild, kommunikation, samt personlighet, är invarianta: de finns hela tiden med som vetenskapens byggnadsställning <Gerüst> (a. a., s 56), eller rättare sagt de "upptäcks" efterhand när den psykologiska vetenskapen utvecklas. Men skilda vetenskapsmän använder skilda begrepp för att närma sig samma kategori: Kategorin 'avbild', som innebär att det finns en relation mellan de yttre objekten och föreställningsbilden betraktades av de mekanistiska materialisterna som t ex det förlopp när ett fint stoff från objekten förs över till varseblivningsapparaten och där alstar en mekanisk avbildning; De olika slag av parallellistiska lösningar på det psykofysiska problemet som funnits, har i princip inte accepterat avbildskategorin, men ändock självfallet tvingats syssla med den; Mach förnekade att föreställningsbilden och objekten i princip skiljer sig åt, varmed han sopar avbild-problemet under mattan; Lenins beröma avbildsteori prisar Jaroschewski med våldsam entusiasm (inte särskilt övertygande, tycker jag) etc - Således har avbild-kategorin hela tiden varit konstitutiv för psykologin som vetenskap, men man har försökt bruka olika begrepp, teorier, hypoteser för att fånga in den.*

På samma sätt menar jag att kategorin ram är något som undervisningsforskare försökt fånga in med olika begrepp, teorier, hypoteser. Detta sätt att analysera vetenskapshistoria skiljer sig avsevärt från andra som varit i svang, t ex de som laborerar med "epistemologiska brott" (Bachelard-traditionen; i Sverige är Althusser mest känd), paradigmskiften i Kuhns mening o likn - ty det är en typ av vetenskapshistoria som får svårt att förklara övergången till det nya, som ~~XXXXXX~~ ser det nya som nedfallande från himlen i stället för springande fram ur det gamla.

— — — fortsättning följer

*) Jaroschewskis sätt att använda termerna "kategori" och "begrepp" är litet förvirrande t ex för den som är van vid den klassiska filosofin, där t ex hos Hegel begreppet är slutpunkten, den uppnådda totaliteten, medan kategorierna är mångahanda stationer på vägen mot det fullt utvecklade begreppet. Jaroschewski använder på sätt och vis termerna omvänt: Kategorierna är vetenskapens grundmönster, och begreppen är olika sätt att få fatt i dessa kategorier. Jag ansluter i de här pappren till Jaroschewskis språkbruk. (Det är kanske ett ganska vanligt språkbruk; Ulf definierade i något sammanhang teori som "en sammanställning av begrepp och relationer mellan begrepp i syfte att förklara fenomen i verkligheten." - seminarium 79-06-01)